تصوير ابو عبد الرحمن الكردي

گامی نوین در حفظ قرآن

منتدى اقرأ الثقافي
www.iqra.ahlamontada.com

طیّب مرادی

لتحميل انواع الكتب راجع: (مُنْتَدى إقْرَأ الثَقافِي)

براي دانلود كتابهاى مختلف مراجعه: (منتدى اقرا الثقافى)

بۆدابەزاندنی جۆرەها کتێب:سەردانی: (مُنْتَدى إقْرَأ الثَقافِي)

www. Iqra.ahlamontada.com

www.iqra.ahlamontada.com

للكتب (كوردى ,عربي ,فارسي)

گامی نوین
در حفظ قرآن

گردآوری و تنظیم:

طیب مرادی

سرشناسه	: مرادی، طیب ۱۳۶۸
عنوان نام پدیدآور	: گامی نوین در حفظ قرآن/ گردآورنده و تنظیم طیب مرادی
مشخصات نشر	: سنندج؛ آراس ۱۳۹۰
مشخصات ظاهری	: ۹۷ ص
شابک	: ۳-۶۱-۵۸۵۶-۶۰۰-۹۷۸
فهرست‌نویسی	: فیپا
موضوع	: قرآن -- حفظ -- راهنمای آموزشی
رده‌بندی کنگره	: BP۸۰/۸/م۴گ۲ ۱۳۹۰
رده‌بندی دیویی	: ۲۹۷/۱۵۱۰۷
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۴۱۶۸۴۷

شناسنامه کتاب

نام کتاب : گامی نوین در حفظ قرآن

مؤلف : طیب مرادی

ناشر : آراس

تیراژ : ۳۰۰۰ جلد

نوبت چاپ : اول پاییز ۱۳۹۰

قیمت : ۲۰۰۰ تومان

شابک : ۳-۶۱-۵۸۵۶-۶۰۰-۹۷۸

مرکز پخش:

سنندج: پاساژ عزتی، انتشارات آراس

تلفن: ۲۲۲۸۳۴۱-۰۸۷۱

فهرست

عنوان **صفحه**

مقدمه

أعوذ بالله من الشيطان الرجيم، بسم الله الرحمن الرحيم، الحمد لله الكريم المنان، خالق الإنس والجان، وهاديهما بتنزيل الفرقان إلى الحق و بعّدهم من البطلان، فوقيهما من النيران، وأرشدهما إلى الجنان. نحمده حمدا يملأ السموات و الأرضين، فى كل وقت وحين، إلى يوم الدين، كما ينبغى لعظيم سلطانه، ثمّ نشهد أنه لا إله إلا هو عالم الغيب والشهادة، ونشهد أن محمدا عبده و رسوله، خاتم النبيين، والمبعوث إلى العالمين، صلاة وسلاما ينبغى له و يقبله الله. و ندعو من الله الرضوان لأصحابه الغر الميامين النجباء الأعلام العاملين على إحياء الدين فى كل مكان وحين حتى وصلوا برب العالمين.

﴿رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِى * وَ يَسِّرْ لِى أَمْرِى * وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِى * يَفْقَهُوا قَوْلِى﴾[1]

﴿حَسْبِيَ اللهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ﴾[2]

﴿قَالَ رَبِّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَسْأَلَكَ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ وَإِلَّا تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِي أَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾[3]

---

۱. طه/۲۸ـ۲۵.

۲. توبه/۱۲۹.

۳. هود/۴۷.

همه می‌دانیم که برای بندگی خداوند آفریده شده‌ایم، و برای این بندگی برنامه‌ای به نام قرآن در إختیار ما قرار دارد، وأگر بخواهیم وظیفه‌ی خود را به بهترین صورت أنجام دهیم باید به قرآن رجوع کرده و برنامه زندگی خود را از آن فراگیریم .

چه زیباست سخن سید قطب (رحمه الله) در وصف إین زندگانی: «زندگی در سایه قرآن نعمتی است. نعمتی که ارج و ارزشش را نمی‌شناسد جزکسی که آن را خود چشیده باشد. نعمتی است که بر عمر می‌افزاید و پاکیزه و مبارکش می‌گرداند».[۱]

به همین خاطر است که ﴿وَلله يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ طَوْعاً وَكَرْهاً وَظِلالُهُمْ بِالْغُدُوِّ وَالآصَالِ﴾[۲] (آنچه درآسمانها و زمین است، خواه ناخواه، خدای را سجده کند، همچنین سایه‌های آن‌ها بامدادان و شامگاهان درمقابلش به سجده افتد).

و ﴿تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَالأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ﴾[۳] (آسمان‌های هفتگانه و زمین و آنچه در آن‌ها است به تسبیح و تقدیس پروردگار مشغولند، اصلا چیزی وجود ندارد که (به زبان حال یا قال) به حمد و ستایش او مشغول نباشند).

مقایسه‌ای مختصر بین إنسان و مخلوقات دیگر:

کوهی در ظاهر بی جان: ﴿لَوْ أَنْزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَرَأَيْتَهُ

---

۱. مقدمه فی‌ضلال القران.
۲. رعد/۱۵.
۳. اسراء/۴۴.

خَاشِعًا مُتَصَدِّعًا مِنْ خَشْيَةِ اللهِ وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ﴾[1] (اگر ما این قرآن را بر کوهی فرو می‌فرستادیم، کوه را از ترس خدا، کرنش کنان و شکافته می‌دیدی! ما این مثال‌ها را برای مردمان بیان می‌داریم، شاید که ایشان بیندیشند «و با دید بینا و بینش آگاه به آیات قرآنی بنگرند و دل سنگین خود را با برق قرآن منفجر کرده و آن را به تکان و لرزه آورند»).

در حالیکه إنسان پر إدعا: ﴿إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا * إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا * وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا﴾[2] انسان کم طاقت و ناشکیبا، آفریده شده است * هنگامی که بدی بدو رو می‌کند، سخت بی تاب و بیقرار می‌گردد * و زمانی که خوبی بدو رو می‌کند، سخت (از حسنات و خیرات دست باز می‌دارد و) دریغ می‌ورزد.

چه چیزی است که انسان را اینگونه کرده؟

برای جواب إین سؤال به سوره إنفطار مراجعه می‌کنیم که خداوند متعال چه رسا وشیوا إین مسئله را بیان می‌دارد:

﴿يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ * الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ * فِي أَيِّ صُورَةٍ مَا شَاءَ رَكَّبَكَ﴾[3] ای انسان! چه چیز تو را در برابر پروردگار بزرگوارت مغرور ساخته ودر حق او گولت زده است * پروردگاری که تو را آفریده ا و سپس سر و سامانت داده و

---

۱ حشر/۲۱.

۲. معارج/۲۱ـ۱۹.

۳. انفطار/۸ـ۶.

بعد معتدل و متناسبت کرده است ※ و آن گاه به هر شکلی که خواسته تو را درآورده و ترکیب بسته است.

اما آدمی را چه شده که تأثیر پذیری یک کوه سخت را ندارد ﴿كَلَّا بَلْ تُكَذِّبُونَ بِالدِّينِ﴾[1] هرگزا هرگز (آن چنان که می‌پندارید نیست) اصلاً شما (روز) سزا و جزا را دروغ می‌پندارید و نادرست می‌دانید.

زیرا عده‌ای فراموش کرده أند که ﴿وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ ※ كِرَامًا كَاتِبِينَ ※ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ﴾[2] بدون شکّ نگاهبانانی (فرشتگان ثبت أعمال)بر شما گمارده شده‌اند ※ نگاهبانانی که (در پیشگاه پروردگار مقرّب و) محترم هستند و پیوسته (اعمال شما را) می‌نویسند ※ می‌دانند هرکاری را که می‌کنید.

و در نتیجه ﴿إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ※ وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ﴾[3] مسلماً نیکان در میان نعمت فراوان بهشت به سر خواهند برد ※ و مسلماً بدکاران در میان آتش سوزان دوزخ جای خواهند گرفت.

حال که وضعیت چنین است، برای اینکه در میان نیکان واهل جنت جای گیریم باید بندگان مخلص پروردگار باشیم. و این بندگی جز با یادگیری، یاد دادن وحفظ دین خالص پروردگار که همان قرآن است امکان پذیر نمی‌باشد.

---

۱. انفطار/۹.
۲. انفطار/۱۲ـ۱۰.
۳. انفطار/۱۴ـ۱۳.

اما عده‌ای نا آشنا با نصوص صریح و أقـوال علمـاء در تـشویق حفظ، حفظ قرآن را امری بی ارزش شمرده وچنین می‌پندارنـد کـه حفظ فائده‌ایی ندارد، و مهم این است که فرد عمل قوی داشته باشد غافل از اینکه خود خواندن قرآن از بزرگ‌ترین أعمال می‌باشد. «مَن قَرَأَ حَرفًا مِن كِتَابِ الله فَلَهُ بِهِ حَسَنَة وَالحَسَنَة بعشر أَمثَالِهَا، لَا أَقُـولُ الم حَرفٌ، ولكِن أَلِف حَرفٌ ولام حَرفٌ ومِيم حَـرفٌ»[1] هـرکس حرفـی ازکتاب الله (قرآن) را بخواند برای او حسنه‌ای است وهر حـسنه ده برابر می‌شود، نمی‌گویم الم یک حرف است، بلکه الف یـک حـرف ولام یک حرف و میم یک حرف می‌باشد.

یعنی الم ۳۰ حسنه دارد.[2]

شاید فراموش کرده‌انـد کـه روزانـه چنـد بـار إیـن قـرآن را در نمازهایشان می‌خوانند شاید هم به غیر از سوره‌ی حمـد وإخـلاص سوره دیگری نخوانند، در صورتی که پیامبر أکـرم معمـولا در نمـاز صبح وعشاء قریب به یک جزء وگاهی بیشتر از آن را می‌خواندنـد، واضح‌تر از هر إستدلالی آیات نخست سـوره مزمـل بـوده کـه مـی فرماید: ﴿يَا أَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ * قُمِ اللَّيْلَ إِلَّا قَلِيلًا * نِصْفَهُ أَوِ انْقُصْ مِنْهُ قَلِيلًا * أَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَـرْتِيلًا﴾[3] (ای جامـه بـه خـود پیچیـده * شب، جز اندکی (از آن) بیدار بمان * نیمی از شب، یا کمی از نیمه

---

۱. ترمذی.

۲. مفصلا در بخش ارزش و فضل تعلیم و تعلم قرآن این مسئله بیان خواهد شد.

۳. مزمل/۴ـ۱.

بکاه (تا به یک سوم شب می‌رسد) * یا بر نیمه آن بیفزا (تا به دو سوم شب می‌رسد) و قرآن را بخوان خواندنی (همراه با دقّت و تأمّل، و در ضمن شمرده و روشن).

نکته‌ای شایان ذکر دیگر این است که قرآن ابتدا در صدور حفظ شد نه بر سطور واین خود نکته‌ای مهم بود که أصحاب را در فهم قرآن بسیار قوی گردانیده بود.

پس حفظ قرآن یکی از مهم‌ترین مسائلی است که متأسفانه امروزه جای آن واقعا خالی است، چه بسا حافظانی که غیر از پاداش تلاوت قرآن بهره إی از آن نصیبشان نمی‌گردد ودر مقابل کسانی هستند که بر قرآن تا حدی مسلط بوده ولی به خاطر حفظ نبودن آن نمی‌توانند از فهم خود به نحو احسن إستفاده کنند.

حفظ قرآن از آن دسته مسائل است که حتما احتیاج به استاد دارد، بیشتر کسانی که بدون استاد حفظ می‌کنند یا نمی‌توانند آن را به آخر برسانند، ویا اگر هم آن را تمام کنند حفظ قوی ومنظمی ندارند، و عده‌ای نیز هستند که علاقه زیادی به حفظ داشته ولی دسترسی به استاد برای آن‌ها إمکان‌پذیر نمی‌باشد.

در إین کتاب سعی شده که اگر شخصی در خانواده‌ای باشد که حتی یک نفر در آن خانواده توان روخوانی قرآن را داشته باشد، بتواند به طور منظم حفظ خود را پیش برده و به صورت مستمر حفظش را به آن شخص تحویل دهد.

البته این بدان معنی نیست که از استاد حفظ بی نیاز می‌گردد،

بلکه باید استاد مناسبی انتخاب کرده وحدأکثر ماهی یک بار آن مقدار را که حفظ نموده به أو تحویل دهد.

با وجود دلایل ذکر شده تصمیم به جمع آوری کتابچه‌ای مختصر ومفید پیرامون حفظ قرآن گرفتم.

کتابچه مذکور دارای سه فصل أصلی است:

۱. ارزش و فضل تعلم وتعلیم وحفظ قرآن
۲. حفظ قرآن و شیوه‌ی آن
۳. برنامه ۱۰۰۰ روزه حفظ

اگرچه در دو زمینه اول کارهایی انجام شده أست.[1] اما متأسفانه در بین کتاب‌های نوشته شده پیرامون حفظ به مسئله سوم (که هدف أصلی من در جمع‌آوری این کتابچه می‌باشد) توجه چندانی نشده و موارد اول و دوم نیز بسیار با تفصیل ذکر شده بود.

در نتیجه در کتابچه‌ی مذکور دو مورد اول راخلاصه، ومورد سوم را مفصلا بیان نمودم.

در بیان هر موضوع تا حد توان سعی ما براین بوده که به ترتیب از آیات قرآن، أحادیث نبوی و روایات به صورت خلاصه (با ذکر منبع و توضیح مختصر) إستفاده نماییم. البته از تجربه معلمان حفظ و حافظان نیز إستفاده کرده‌ایم.

در پایان از خداوند متعال خواستارم که این عمل را عملی

---

۱. مانند راهنمای حفظ «تصیر احمد یوسفی» که به دلیل تجربه معلم حفظ بودن نیز کتاب منظم و قوی إرائه نموده است.

خالصانه برای خود قرار داده و آن را از هرگونه نیت سوء پاک نماید، واز او می‌خواهم که لذت چشیدن زندگی در سایه قرآن را به ما ارزانی داشته، و از غرور و وسوسه‌های شیطانی دور نماید، و امیدوارم که خداوند متعال ما را از جمله آن دسته که پیامبرﷺ از آنها به درگاه او شکوه می‌کند قرار ندهد: ﴿وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا﴾[1] (و پیغمبرعرض می‌کند، پروردگارا! قوم من(امت إسلام) این قرآن را (که وسیله سعادت دو جهان بود) رها کرده و از آن دوری کرده‌اند (و از ترتیل و تدبّر و عمل بدان غافل شده‌اند).

در پایان از تمام بزرگوارانی که إین کتابچه را مطالعه نموده و با دیده إغماض وچشم پوشی إشتباهات ما را از پیش چشم گذارنده، برادرانه خواهشمندم که إنتقادات سازنده و پیشنهادات مصلحانه خود را با إینجانب در میان نهاده، باشد که مورد لطف وعنایت باری تعالی قرار گیریم. زیرا که هیچ إنسانی از عیب ونقص خالی نیست و هر زمانی که کاری انجام می‌دهد پس از آن نقصی (جزئی یا کلی) در آن می‌بیند و إین خود بیان گر نقص إنسان است.

سُبْحَانَکَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِکَ تَبَارَکَ اسْمُکَ وَتَعَالَى جَدُّکَ وَلَا إِلَهَ غَيْرُکَ

طیب مرادی

کرمانشاه، دولت آباد ۱۳۹۰/٤/٦

---

۱. فرقان/۳۰.

فصل اول
ارزش تعلم، تعلیم و حفظ قرآن

همانطور که در مقدمه ذکر کردیم، بدیهی است که برای بندگی پروردگار آفریده شده‌ایم، و برای این بندگی برنامه‌ای به نام قرآن در إختیار ما قرار داده. پس بر ماست که قرآن را آموخته و به دیگران نیز بیاموزیم، ودر راستای حفظ إین گنج إلهی دست از هیچ تلاشی باز نداریم.

ارزش تعلم، تعلیم و حفظ قرآن بسیار بیشتر از آن است که در ذهن آدمی بگنجد، هرکس از هر نظر که به آن می‌نگرد نکته إی در آن می‌یابد.

ما نیز إین موضوع را مختصرا به سه دسته تقسیم می‌نماییم:

۱. خواندن وعمل کردن به قرآن.
۲. برتری قرآن خوان یا حافظ بر دیگران.
۳. إحترام گذاشتن به أهل قرآن.

۱. خواندن و عمل کردن به قرآن

چنانچه می‌دانیم خواندن قرآن دارای أرزشی فراوان بوده، که

ألبته إين أرزش با فهم آن دو چندان می‌شود، أما همانطور که بدیهی است باید قرآن را در زندگی خود عملا بکار گیریم، زیرا که إیمان بدون عمل معنایی ندارد.[1]

در إين مورد به ذکر چند مورد از آیات، أحادیث و أقوال علماء می‌پردازیم.

آیات:

﴿إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَنْ تَبُورَ لِيُوَفِّيَهُمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهِ إِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ﴾[2] (کسانی که کتاب خدا (قرآن را) می‌خوانند، و نماز را پا برجای می‌دارند، و از چیرهائی که بدیشان داده‌ایم، پنهان و آشکار، بذل و بخشش می‌نمایند، آنان چشم امید به تجارتی دوخته‌اند که هرگز بی‌رونق نمی‌گردد و از میان نمی‌رود، تا خداوند اجرشان را به تمام و کمال بدهد، و از فضل خود بر پاداششان بیفزاید. چرا که پروردگار آمرزگار و سپاسگزار است) (و بدی‌هایشان را می‌بخشاید، و از خوبی‌هایشان سپاسگزاری می‌فرماید، و مواهبی بدیشان عطاء می‌نماید که به اندیشه و تصوّر در نمی‌آید).

---

۱. مانند علم إبلیس که او را روانه آتش کرد.

۲. فاطر/۳۰_۲۹.

﴿وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا﴾[1] و قرآن را بخوان خواندنی (همراه با دقّت و تأمّل، و در ضمن شمرده و روشن).

{وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ﴾[2] (ما قرآن را آسان ساخته‌ایم، آیا پند پذیرنده و عبرت گیرنده‌ای هست؟).

﴿الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ أُولَئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ﴾[3] {(دسته‌ای از) کسانی که کتاب آسمانی به آنان داده‌ایم و آن را از روی دقّت و چنانچه باید می‌خوانند (و تورات و انجیل را محقّقانه وارسی می‌نمایند و سره را از ناسره جدا می‌سازند) این چنین افرادی به قرآن ایمان می‌آورند، و کسانی که بدان ایمان نیاورند بی‌گمان ایشان زیانکارانند)}.

﴿لَيْسُوا سَوَاءً مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أُمَّةٌ قَائِمَةٌ يَتْلُونَ آيَاتِ اللهِ آنَاءَ اللَّيْلِ وَهُمْ يَسْجُدُونَ﴾[4] (آنان همه یکسان نیستند، گروهی از اهل کتاب (به دادگری خاسته‌اند و برحق) پابرجایند و در بخشهائی از شب - در حالی که به نماز ایستاده‌اند - آیات خدا را می‌خوانند)

﴿وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾[5]

---

۱. مزمل/۴۰.
۲. قمر/۱۷،۲۲،۳۲،۴۰.
۳. بقره.۱۲۱.
۴. آل‌عمران/۱۱۳.
۵. اعراف/۲۰۴.

(هنگامی که قرآن خوانده می‌شود، گوش فرا دهید و خاموش باشید تا مشمول رحمت خدا شوید).

احادیث:

«خَیرُکُم مَن تَعَلَّمَ القُرآنَ وَ عَلَّمَهُ»[۱] بهترین شما کسی است که قرآن را فراگرفته وبه دیگران بیاموزد.

از عائشه رضی‌الله‌عنها روایت شده که پیامبرﷺ فرموده‌اند: «اَلَّذِی یَقرَأُ القُرآنَ وَ هُوَ مَاهِرٌ بِهِ مَعَ السَّفَرَةِ الکِرَامِ البَرَرَةِ وَ الَّذِی یَقرَأُ القُرآنَ وَهُوَ یَتَعتَّعُ فِیهِ وَ هُوَ عَلَیهِ شَاقٌّ لَهُ أَجرَانِ» کسی که قرآن راتلاوت کرده وبر آن تسلط دارد همراه با نویسندگان بزرگوار ونیکمنش (فرشتگان) می‌باشد وکسی که قرآن راتلاوت کرده ودرآن متعتع (کسی که دچار گرفتگی زبان است، ودر خواندن رنجور می‌شود) باشد وبرخواندنش دچار مشقت می‌شود، دو أجر دارد.[۲]

وأز ابو موسی اشعری روایت شده که پیامبر فرموده‌اند: «مَثَلُ المُؤمِنِ الَّذِی یَقرَأُ القُرآنَ مَثَلُ الأَترُجَّةِ رِیحُهَا طَیِّبٌ وَ طعمها طَیِّبٌ وَ مَثَلُ المُؤمِنِ الَّذِی لَا یَقرَأُ القُرآنَ مَثَل التَمرَةِ لا رِیحَ لَهَا وَ طعمها طَیِّبٌ حُلُوٌّ وَ مَثَلُ المُنَافِقِ الَّذِی یَقرَأُ القُرآنَ مَثَلُ الرَّیحَانَةِ رِیحُهَا طَیِّبٌ وَ طعمها مُرٌّ وَ مَثَلُ المُنَافِقِ الَّذِی لا یَقرَأُ القرآنَ کَمَثَلِ الحَنظَلَةِ لَیسَ لَهَا رِیحٌ وَ طعمها

۱. بخاری، ترمذی، إبن ماجه، أحمد.

۲. بخاری مسلم ابوداود ابن ماجه ترمذی احمد مالک.

مُرٌّ»[۱] مثال مؤمنی که قرآن را می‌خواند مثال نارنج است که هم خوشبو و هم خوشمزه است، ومثال مؤمنی که قرآن را نمی‌خواند مثال خرما است هیچ بویی ندارد اما شیرین است و مثال منافقی که قرآن را می‌خواند مانند ریحانه است که بوی خوشی دارد أما طعمش تلخ است و مثال منافقی که قرآن را نمی‌خواند مانند مثال حنظلة (درختی که ضرب المثل تلخی است) است که هیچ بویی نداشته و طعمش تلخ است.

«اِقرَؤُوا القرآنَ فَإِنَّهُ يَأتِي يَومَ القِيامَةِ شَفِيعَاً لِأَصحَابِهِ». قرآن را تلاوت کنید زیرا که قرآن روز قیامت همدمانش را شفاعت می‌نماید.[۲]

از عبدالله ابن عمر رضی الله عنه روایت شده که پیامبر ﷺ فرموده‌اند: «لا حَسَدَ إِلا فِي إثنَتَينِ ۱. رَجُلٌ آتَاهُ اللهُ القُرآنَ فَهُوَ يَقُومُ بِهِ آنَاءَ اللَّيلِ وَآنَاءَ النَّهَارِ ۲. وَرَجُلٌ آتَاهُ اللهُ مَالاً فَهُوَ يُنفِقُهُ آنَاءَ اللَّيلِ وآنَاءَ النَّهَارِ»[۳] حسادت فقط در دو صورت جایز است: ۱. مردی که خداوند قرآن را به او بخشیده (قرآن را حفظ است) پس در طول شبانه روز آن را می‌خواند ۲. مردی که خداوند مالی به او داده پس در طول شبانه روز آن را انفاق می‌نماید.

---

۱. بخاری، مسلم، ابوداود، نسائی، ابن ماجه، احمد، ترمذی.

۲. مسلم.

۳. بخاری و مسلم.

از عبدالله بن مسعود روایت شده که پیامبرﷺ فرموده‌اند: «إِقرَؤُوا القرآنَ فَإِنَّ اللهَ تَعَالی لَا يُعَذِّبُ قَلباً وَعَی القرآنَ وَإِنَّ هذَا القُرآنَ مَأدَبَةُ الله فَمَن دَخَلَ فِيهِ فَهُوَ آمِنٌ وَمَن أَحَبَّ القرآنَ فَلیُبَشر»[1]. قرآن را تلاوت کنید همانا که خداوند متعال قلبی را که قرآن را حفظ ونگهداری نماید عذاب نمی‌دهد، وهمانا این قرآن میهمانی پروردگار است پس هرکس که وارد آن شود در آسایش است وهرکس قرآن را دوست بدارد او را بشارت باد.

«يُقَالُ لِصَاحِبِ الْقُرْآنِ اقْرَأْ وَارْتَقِ وَرَتِّلْ كَمَا كُنْتَ تُرَتِّلُ فِي الدُّنْيَا فَإِنَّ مَنْزِلَكَ عِنْدَ آخِرِ آيَةٍ تَقْرَؤُهَا»[2] (به همدم قرآن گفته می‌شود: آیات را منظم و شمرده و پیوسته به گونه إی که در دنیا می‌خواندی بخوان، همانا که مقام و درجه تو هنگام آخرین آیه‌ای ست که می‌خوانی).

«مَنْ قَرَأَ حَرْفًا مِنْ كِتَابِ الله فَلَهُ بِهِ حَسَنَةٌ وَالْحَسَنَةُ بعشر أَمْثَالِهَا لَا أَقُولُ الم حَرْفٌ وَلَكِنْ أَلِفٌ حَرْفٌ ولام حَرْفٌ وَمِيمٌ حَرْفٌ»[3] هرکس حرفی ازکتاب الله (قرآن) را بخواند برای او حسنه‌ای است وهر حسنه ده برابر می‌شود، نمی‌گویم الم یک حرف است، بلکه الف یک حرف و لام یک حرف و میم یک حرف می‌باشد.

---

۱. شعب الإيمان (بيهقى)، المستدرک علی الصحيحين مصنف عبدالرزاق.
۲. أبو داود، ترمذی،إبن ماجه، أحمد.
۳. ترمذی.

«أَهْلُ الْقُرْآنِ هُمْ أَهْلُ اللهِ وَخَاصَّتُهُ»[۱] (اهل قرآن اهل خداوند واز خاصان درگاه او می‌باشند).

أقوال علماء:

إمام شافعی رحمه الله می‌فرماید: «مَن تَعَلَّمَ القُرآنَ عَظُمَت قِيمَتُهُ» (هرکس قرآن را فرا گیرد ارزشش افزایش می‌یابد)

إبراهیم خواص رحمه الله می‌فرماید: «دَوَاءُ القَلبِ خَمسَةُ أَشيَاءَ ۱. قَرَاءَةُ القَرآنِ بِالتَّدَبُّرِ ۲. وَخَلاءُ البَطنِ ۳. وَقِيامُ اللَّيلِ ٤. وَالتَّضَرُّعُ عِندَ السَّحَرِ ٥. وَمُجَالَسَةُ الصَّالِحِينَ»[۲] (دوای قلب پنج چیز است: ۱. خواندن قرآن باتدبر ۲. خالی بودن شکم ۳. نماز خواندن شب و ذکر کردن در آن هنگام ٤. تضرع صبحگاهان (زاری همراه باخشوع) ۵. همنشینی با صالحین.

۲. برتری قرآن خوان یا حافظ بر دیگران

از ابن مسعودﷺ روایت شده که پیامبرﷺ می‌فرماید: «يَؤُمُّ القَومَ أَقرَؤُهُم لِكِتَابِ اللهِ تَعَالى»[۳] (عالم‌ترین هر قوم به کتاب خدا إمام آنها می‌شود).

---

۱. نسائی، أحمد.

۲. التبيان في آداب حملة القرآن، النووی.

۳. مسلم.

از ابن‌عباس رضی الله عنه روایت شده است که: «کان اَلقُرَّاءُ أَصحَابُ مَجلِسُ عُمَرَ رَضِیَ اللهُ عَنهُ وَ مُشَاوَرَتُهُ کُهُولاً وَ شَبَاباً»[۱] (قاریان قرآن هم نشینان مجلس عمر رضی الله عنه ومشاوران او بودند أعم از جوان وپیر)

۳. إحترام گذاشتن به أهل قرآن

قال الله عز وجل ﴿وَمَنْ یُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَی الْقُلُوبِ﴾[۲] (و هر کس مراسم و برنامه‌های الهی را بزرگ دارد، بی گمان بزرگداشت آن‌ها نشانه پرهیزگاری دل‌ها است).

﴿وَمَن یُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللهِ فَهُوَ خَیْرٌ لَّهُ عِندَ رَبِّهِ﴾[۳] (و هر کس اوامر و نواهی خدا را بزرگ و محترم دارد، از نظر خدا چنین کاری (در دنیا و آخرت) برای او بهتر است)

﴿وَاخْفِضْ جَنَاحَکَ لِمَنِ اتَّبَعَکَ مِنَ الْمُؤْمِنِینَ﴾[۴] (و بال (محبّت و مودّت) خود را برای مؤمنانی که از تو پیروی می‌کنند بگستران .)

﴿وَالَّذِینَ یُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِینَ وَالْمُؤْمِنَاتِ به غیر مَا اکْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُبِینًا﴾[۵] (کسانی که مردان و زنان مؤمن را - بدون این که

---

۱. بخاری.
۲. حج/۳۲.
۳. حج/۳۰.
۴. شعراء/۲۱۵.
۵. احزاب/۵۸.

کاری کرده باشند و گناهی داشته باشند ـ آزار می‌رسانند، مرتکب دروغ زشتی و گناه آشکاری شده‌اند).

واضح است که اینان همان اهل قرآن‌اند که پروردگار احترام گذاشتن به آن‌ها را امری واجب، و آزار رساندن به آن‌ها را زشت می‌شمارد.

در نتیجه کسی که قرآن را یاد گرفته و آنرا به معنای واقعِی حفظ کرده ودر سینه خود نگه می‌دارد.

۱. زبان و قلبش همیشه مشغول ذکر خداست چه در نماز که بالاترین مرتبه ذکر أست، چه در هر حال دیگر.

۲. با اوامر ونواهی قرآن، داستان های زیبای آن و...آشنا می شود.

۳. برأساس آداب قرآن تربیت شده وبه أخلاق آن آراسته می‌گردد.

٤. این چنین شخصی بر هر کسی در عمل به قرآن مقدم می‌باشد زیرا که قرآن را در سینه داشته و زبانش هیچ گاه از خواندن آن خشک نمی‌شود.

۵. و در نهایت به بهشت برین و همنشینی با پیامبران و اولیاء و صلحاء دست می‌یابد.

فصل دوم
حفظ قرآن و شیوه‌ی آن

معنی لغوی و إصطلاحی واژه حفظ در فرهنگ قرآنی

دو إسم (حافظ - حفیظ) ازأسماء پروردگارند «که هردو از ریشه حفظ می‌باشند» و حفظ نیز دارای دو معنی می‌باشد، این دو معنی در اصل معانی ثانوی این کلمه هستند؛ زیرا این کلمه در اصل به معنی نگه داشتن است وچون این «نگه داشتن» به دو صورت زیر انجام می‌گیرد پس بعدها این دو صورت، دو معنی برای کلمه شده‌اند:

۱. شکل نخست نگه داشتن این گونه است که نگه دارنده، فرد یاچیز نگه داشته شده را از خطرات وآفات وبلایا نگه می‌دارد وبرای آن حفاظی درست می‌کند.

۲. شکل دوم آن نیز به صورت (کنترل ودراختیار داشتن کسی یا چیزی) است. این شکل نیز همان شکل نخست نگه داشتن است با این تفاوت که در اینجا نگه داشتن به صورت تسلط برآن چیز وتحت سیطره خود قرار دادن أنجام می‌گیرد.

هرچند در (حفظ) اصل، تحقق هر دو شکل آن است، یعنی

نگهدارنده، هم برنگه داشته شده مسلط باشد وهم او را از خطرات وبلایایی که تهدیدش می‌کند حفاظت کند؛ اما گاهی شکل نخست نگه داشتن که همان (حفظ) بکار رفته در زبان فارسی است مراد می باشد وگاهی شکل دوم آن مد نظر است.

هردو مورد نیز در قرآن به کار رفته‌اند.

شکل أول: سخن پیامبر خدا حضرت یعقوب‌عليه‌السلام به فرزندانش مبنی بر پیشنهاد آن‌ها برای بردن پسر دومش(برادر کوچک یوسف) به مصر ﴿فَاللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ﴾ [1] یعنی خداوند در زمینه حفظ ونگهداری، بهترین حافظ ونگهدارنده است وحفظش، از إین جهت (به معنی نخست) از هر حفظ کننده إی بهتر است.

شکل دوم: سخن پیامبرﷺ به مخاطبین دعوتش: ﴿وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ﴾ [2] که در حقیقت به إین معنی است که: تو برإیشان حفیظ نیستی. بلکه تنها مسئول إبلاغ هدایت هستی و کنترل و نگه داشتن آن‌ها و وادار کردنشان به إتخاذ راه هدایت وپذیرفتن حق در دست تو نیست.

وگاهی هردوصورت آن مد نظر است مانند زمانیکه گفته می‌شود: «**خداوند حافظ یا حفیظ است**»، یعنی خداوند هردو شکل نگه داشتن را داراست. [3]

---

۱. یوسف/۶۴.

۲. انعام/۱۰۴.

۳. اسمائ حسنی استاد ناصر سبحانی.

قواعد طلایی حفظ قرآن

برای شروع به حفظ قرآن شخص ابتداء باید دارای چند ویژگی اساسی باشد:

الف نیت وإراده راسخ: یعنی به صورت جدی تصمیم گرفته وتمام تلاش خود رابرای تحقق بخشیدن به هدفش انجام دهد.

ب علاقه: یکی از مسائل مهم است زیرا اگر کسی توانایی واستعداد کمتری هم داشته باشد با علاقه می‌تواند به موفقیت چشم گیری برسد.

ج پشتکار: درنهایت پشتکار و جدیت در حفظ مهم‌ترین نکته می‌باشد، زیرا شخص با استعداد در حفظ قرآن با وجود علاقه فراوان، چنانچه دارای پشتکار نباشد، نمی‌تواند حفظ خود را تمام کند ودر صورت به پایان رساندن آن زمان طولانی‌تری صرف شده وحفظش قوی نمی‌باشد.

چند فاکتور أصلی ومقدماتی حفظ را بیان نمودیم.

وألآن در إینجا موارد مورد نیاز و أساسی حفظ را در ١٤ مورد جمع کرده إیم که عبارتند از:

۱. إخلاص

إخلاص به معنی پالایش أعمال از دید مردم است.

از حذیفه مرعشی رحمه الله تعالی روایت شده: «اَلإِخلاصُ

إِستِواءُ أَفعَالِ العَبدِ فِی الظَّاهِرِ وَالبَاطِنِ» (إخلاص عبارت است از برابری أفعال شخص در ظاهر و باطن).[1]

واز ذو النون مصری رحمه الله تعالی روایت شده که گفته: «ثَلاثٌ مِن عَلامَاتِ الإِخلاصِ ١. اِستِواءُ المَدحِ وَالذَّمِّ مِنَ العَامَةِ ٢. وَنِسيَانُ رُؤيَةِ العَمَلِ فِی الأَعمَالِ ٣. وَاقتِضَاءُ ثَوابِ الأَعمَالِ فِی الآخِرَةِ» (سه چیز از نشانه‌های إخلاص است: ۱. مساوی بودن مدح وذم مردم (برای او) ۲. وفراموش کردن نمایش عمل(به دیگران) در أعمالش ۳- وطلب پاداش أعمال در آخرت).[2]

واز فضیل بن عیاض رضی الله عنه روایت شده که گفته: «تَرکُ العَمَلِ لِأَجلِ النَّاسِ رِيَاءٌ وَالعَمَلُ لِأَجلِ النَّاسِ شِركٌ وَ الإِخلاصُ أَن يُعَافِيَکَ اللهُ مِنهُمَا» (ترک عمل به خاطر مردم ریا، و أنجام دادنش برای آنها شرک می باشد، وإخلاص عبارت است از إینکه خداوند تو را از إین دو رها سازد).[3]

پس إخلاص در حفظ یعنی قرار دادن حفظ قرآن به عنوان وسیله رضایت وتقرب به پروردگار، همانطور که خداوند می‌فرماید: ﴿فَاعْبُدِ اللهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ (٢) أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ﴾[4] (خدا را

۱. التبیان فی آداب حملة القرآن، النووی.
۲. التبیان فی آداب حملة القرآن، النووی.
۳. التبیان فی آداب حملة القرآن- النووی.
۴. زمر/۳ـ۲.

حواس، گرفتن وضو و خواندن دو رکعت نماز سپس دور یک یا چند صفحه از حفظش می‌باشد.

٤. زمان حفظ

نکته‌ای دیگر که در حفظ باید به آن توجه شود زمان حفظ است.

هرچند یادگیری و حفظ منحصر به زمان ومکان مشخصی نمی باشد (زیرا أصل بر حالت روحی و توانایی های شخص می‌باشد)، اما به گفته روانشناسان بهترین زمان اول صبح و اول شب می باشد.

عده‌ای معتقدند که حفظ باید در ساعت بخصوصی صورت گیرد، مثلا هر روز ساعت ۱۰ صبح را به حفظ إختصاص دهد، هرچند إین کار در نظم فرد تأثیر مستقیم دارد أما آنچه که صحیح أست وتقریبا تمامی حافظان به إین نتیجه رسیده‌اند زمان حفظ باید موقعی باشد که شخص دارای آرامش روحی بوده وآمادگی کامل را برای حفظ داشته باشد. پس باید شخص درآن زمان تکلف نکرده مثلا اگر ذهنش مشغول یا خسته بود یا... نباید در آن زمان به خود تلقین کند که أگر ألآن حفظ نکنم دیگر نظم حفظم را از دست می‌دهم و کم کم ضعیف شده ونمی توانم حفظم را تمام کنم.

نکته‌ای که باید در اینجا به آن إشاره نماییم این است که شخص نباید به إین نوع رفتار (عقب انداختن زمان حفظ) عادت نماید، یعنی هر موقع حوصله نداشت حفظش را به تأخیر بیندازد، در إین

صورت در حفظش ضعیف شده وإحتمالاً دچار شکست شده، و کم کم آن را کنار بگذارد.

إمروزه در مدارس حفظ زمان حفظ منظم و مشخص بوده، و اجازه‌ی تنبلی و به تأخیر أنداختن را به حافظان نمی‌دهند (مگر در موارد اضطراری آن هم به تشخیص مربی حفظ)

وأکثرا بی حوصلگی، ناشی از تلقینات و وساوس شیطانی ونفسانی می‌باشد وخود إین برنامه (یا هر برنامه منظم دیگری) باعث از بین رفتن آنها می‌شود.

۵. مکان حفظ

مکان حفظ از موارد مهمی أست که نیازمند دقت فراوانی است، حفظ در هرجایی که باشد (چه در کلاس و چه در منزل) باید نکات زیر رعایت شود:

الف) عکس‌های پر نقش ونگار وتصاویر زیبا و گوناگون یا هر چیز دیگری که ذهن إنسان را مشغول می‌نماید آنجا نباشد.

ب) در صورت إمکان جای ثابتی را برای حفظ در نظر گیرد زیرا تغییر مکان باعث مشغول شدن ذهن إنسان می‌شود.

ج) تاحد ممکن در جایی ساکت باشد زیرا سر وصدا ذهن إنسان را منحرف می‌نماید.

د) بهتر است حفظ در مکانی پاک وروحانی باشد مانند (مسجد

و کلاس‌های حفظ).

٦. مشخص کردن أندازه حفظ هر روز

باید شخص هروز مقدار حفظ خود را مشخص کرده ؛ و روان خوانی آن را کامل نموده، سپس آیات مشخص شده را چند بار تکرار نماید (مقدار تکرار هر آیه برای إینکه حفظ شود، به توانایی شخص بستگی دارد) وإین تکرار باید همراه با صوت باشد.

زیراکه پیامبرﷺ می‌فرماید: «لَیْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ یَتَغَنَّ بِالْقُرْآنِ»[1] (کسیکه قرآن را با صوت وآهنگ(مجوّد) نخواند از ما نیست)

برای حفظ قرآن شیوه‌های متعدد ومراحل خاصی ذکر کرده‌اند، آنچه که مسلم است نمی‌توان برای حفظ یک شیوه غیر قابل تغییرنام برد، زیرا شیوه حفظ بستگی به توانایی واستعداد افراد دارد، اما ما مناسب‌ترین شیوه که امروزه در مدارس حفظ رایج می‌باشد، را در إینجا بیان می‌داریم:

الف) شخص ابتداء سوره راچند بار رو خوانی می‌کند به دو علت:

۱. اینطور دیگر لفظی را اشتباه نمی‌خواند.

۲. نام سوره، صفحه وشماره آیات را تاحدی به خاطر می‌سپارد.

ب) سپس شروع به حفظ می کند وآن هم چنین است که آیه‌ای را چند بار تکرار مینماید تاحفظش شود و آیه بعدی را نیز بدین

---

۱. بخاری، أبوداود، مسند أحمد.

صورت حفظ می کند، سپس این دو آیه را با هم چند بار تکرار می کند و این شیوه را تا یک صفحه ادامه می دهد سپس آن صفحه را چند بار دور می کند.

نکته۱: در صورت کوتاه بودن آیات می‌تواند چند آیه را با هم حفظ کند.

نکته۲: در صورت بلند بودن آیه‌ای نیز می‌تواند آن را بخش بخش حفظ کند.

نکته۳: اگر شخص بخاطر آمادگی ذهنی ویا کوتاه بودن آیات قادر به حفظ بیش از یک صفحه بود، باید مقدار حفظ شده را چندین بار تکرار نماید تا فراموشش نشود.

نکته٤: بعضی از معلمان تعداد دفعات دور را مشخص کرده مثلا هر آیه پنج بار، اما صحیح این است که این مقدار به حافظه شخص بستگی دارد.

نکته٥: اگر کسی سوره‌ای حفظ کرد که از یک صفحه کمتر بود ویا مقداری از یک صفحه بیشتر بود کل سوره را با هم دور می‌کند.

نکته٦: مشخص کردن کل مدت حفظ اصلا درست نیست زیرا أگر در إین مدت حفظ به إتمام نرسد شاید شخص دچار نا امیدی گردد و فکر می‌کند برنامه ریزی‌اش به هم خورده است. اما تخمین زدن مشکلی ندارد، به شرط إینکه تخمین همیشه کمتر از حد

توانایی باشد.

نکته۷: بهتر است که حفظ از جزء ۳۰ آغاز شود هرچند اگر از اول حفظ شود برای به یاد ماندن ترتیب سوره‌ها وآیات مناسب تراست اما به چند دلیل شروع حفظ با جزء ۳۰ مناسب تر است که عبارت ند از:

الف) سوره‌های این جزء کوتاه بوده و برای شروع خسته‌کننده نیست.

ب) بخاطر کوتاه بودن سوره‌هایش در نمازهای جماعت بسیار بکار می‌آید.

نکته۸: زمانی که مشغول حفظ کردن سوره یا صفحه‌ای است، جزء بعد را در همان روز دور کند - هر جزء تقریبا ۲۰ صفحه می‌باشد-، به عنوان مثال زمانیکه جزء ۳۰ را حفظ می‌کند وقصد دارد روزی یک صفحه حفظ کند در طول زمان حفظش ۲۰ بار جزء ۲۹ رادور کرده است وزمانیکه نوبت جزء ۲۹ رسید دیگر کاملا آماده بوده وحتی خیلی از آیات را حفظ می‌باشد، وبه همین شیوه حفظش را إدامه می دهد.

شاید کسی چنین فکر کند که إین کار وقت بسیاری می‌خواهد، اما هر جزء تقریبا در ۳۰ إلی ۵۰ دقیقه خوانده می‌شود پس می تواند خواندن هر جزء را در دو نوبت (صبح وشب) أنجام دهد.

حفظ کردن یک صفحه در هر روز و یا خواندن روزانه یک جزء إلزامی نمی‌باشد، مثلا کسی که حافظه قوی تری داشته و زمان

بیشتری را در إختیار دارد می‌تواند صـفحات بیـشتری حفـظ کـرده وتعداد دفعات خواندن آن جزء را(جزء بعدی که هنوز حفظ نشده) زیادتر گرداند.

نکته۹: مناسب اسـت کـه در طـول هفتـه یـک روز (جمعـه) را تعطیل نموده ومختص دور قرار دهد.

نکته۱۰: بهتر است حفظ حداقل داشته باشد و از آن مقدار کمتر حفظ نشود «کمتر از دو صفحه در هفته اصلا مناسب نیست».

۷. تا مقدار مشخص شده کامل روان نشده قـسمت جدیـد حفظ نگردد

مقداری که مشخص شده باید بـه هـر شـیوه‌ای کـه باشـد روان شود، که بهترین شیوه، خواندن آن در نمازهای سری اسـت و أگـر إمام باشد به صورت جهری.

۸. حفظ کردن بر روی یک رسم الخط

یکی از مسائل مهم در حفظ إین است که حافظ همیشه به رسم الخط و مصحفی بخصوص أنس گیرد، وهمیشه حفظ و دوره را نیز برروی آن أنجام دهد. زیرا در إین حالت:

۱. شماره آیات و صفحه و... در ذهن او نقش می‌بندد.

۲. مربی إشتباهات وی را با قلم علامت می زند زیـرا إیـن کـار

باعث تصحیح إشتباهاتش می شود.

۹. فهم آیات، حفظ را قوی می کند

می‌توان با یقین گفت مناسب‌ترین راه برای تقویت حفظ آیات، فهم آنها و وجوه إرتباط بین آیات می‌باشد.

در إین صورت بهتر است حافظ تفسیر مناسبی (که مفاهیم آیات را بصورت ساده و رسا بیان کرده) إنتخاب نماید .

إین کار، هم در تقویت حفظ وهم در به کاربردن آیات به أو کمک می‌کند.

نکته: همانطور که در مقدمه ذکر کردیم، اگر کسی قرآن را بدون درک مفاهیم حفظ باشد نمی‌تواند از آن به صورت کاربردی استفاده کند و بالعکس أگر کسی هم فهم قوی در قرآن داشته باشد، به خاطر حفظ نبودن آن نمی‌تواند از فهمش استفاده‌ای شایان نماید .

۱۰. آخر هر سوره را مثل أولش از حفظ باشد

حافظ پس از حفظ هر سوره باید آن را آنقدر دور کند که آخر آن را نیز مثل أولش از حفظ باشد، یعنی تقریبا هر سوره را به مانند سوره حمد روان بخواند (این حالت نادر می‌باشد زیرا که هیچ سوره‌ای به مانند سوره‌ی حمد تکرار نمی‌شود) درإین صورت هم در دور قرآن و هم در تثبیت آن قوی‌تر است.

۱۱. تحویل دادن دائمی حفظ جدید

حافظ نباید فقط به حفظ خود إعتماد کند بلکه باید همیشه حفظ خود را به کسی تحویل دهد و یا آنرا از روی قرآن دور کند. زیرا هر چقدر هم که حافظ زیرک باشد إمکان دارد که واژه یا آیه‌ای را إشتباه حفظ کرده باشد، تا زمانیکه آنرا برای کسی می‌خواند آن فرد إشتباهاتش را تصحیح نماید و همانطور که ذکر شد حتی پیامبر نیز سالی یک بار قرآن را برای جبریل می‌خواندند.

۱۲. سبق

عبارت است از دور کردن صفحات یا سوره‌های قبل که تازه حفظ شده، و إین کار نیز به قصد تثبیت آیات حفظ شده می‌باشد.

مربیان حفظ توصیه می‌کنند که همیشه آنچه را که از ۳ تا ۱۰ روزقبل حفظ کرده ـ بستگی به مقدار حفظ داشته ـ را دور کند. یعنی باید مستمر این کار ادامه داشته باشد واگر در زمان سبق شخص متوجه اشکال در حفظ و یا فراموش کردن بعضی آیات شد، حفظ جدید را متوقف کرده و به دوره آیاتی که قبلا حفظ کرده بپردازد.

نکته: سبق نیز باید مانند حفظ به معلم تحویل داده شود.

۱۳. دور همیشگی قرآن

حفظ قرآن با حفظ هر چیز دیگر از قبیل شعر، لغت و... متفاوت است واین هم چند دلیل أساسی دارد که عبارتند از:

الف) حجم قرآن زیاد است و خیلی سریع فراموش می‌شود.

ب) تغییر در آن (حتی اگر یک حرف باشد) جایز نیست.

پیامبرﷺ نیز می‌فرماید:

«إِنَّمَا مَثَلُ صَاحِبِ الْقُرْآنِ كَمَثَلِ صَاحِبِ الْإِبِلِ الْمُعَقَّلَةِ إِنْ عَاهَدَ عليها أَمْسَكَهَا وَإِنْ أَطْلَقَهَا ذَهَبَتْ»[۱] (همانا مثال همدم و همنشین قرآن مانند صاحب شتر بسته شده است اگر از آن مراقبت کند حفظش نموده، واگر رهایش کند می‌رود).

«وَالَّذِى نَفسِى بِيَدِهِ لَهُوَ أَشَدُّ تَفَلُّتاً مِنَ الإِبِلِ فِى عقلها»[۲] (سوگند به کسی که جان من در دست أوست إین قرآن فرّار تر از شتر در بند است).

«تَعَاهَدُوا الْقُرْآنَ فَوَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ لَهُوَ أَشَدُّ تَفَصِّيًا مِنْ الْإِبِلِ فِى عقلها»[۳] (با قرآن عهد ببندید (یعنی همیشه از آن مراقبت کنید) سوگند به کسیکه جان من در دست اوست این قرآن از شتری که در بند است سریع‌تر و زودتر رها می‌شود.)

برای دور وسبق هر مربی‌ای سبک ویژه‌ای دارد، اما صحیح این

---

۱. متفق علیه.
۲. متفق علیه.
۳. متفق علیه.

است که مقدار دور و سبق به اندازه حفظ بستگی دارد مثلا کسی که روزی یک صفحه حفظ، و یک جزء دور می‌کند، ده صفحه سبق تحویل می‌دهد.

همانطور که از أحادیث برداشت می‌شود و تجربه تمام حافظان ثابت کرده، نگه داشتن حفظ از حفظ کردن مشکل تراست وبرای تثبیت، شخص باید آنقدر قرآن را دور کند که ملکه ذهنش گردد.

۱٤. توجه کردن به آیات مشابه

قرآن دارای آیات، معانی وألفاظ مشابه می‌باشد، خداوند می‌فرماید: ﴿اللهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَى ذِكْرِ اللهِ﴾[1] خداوند بهترین سخن را فرو فرستاده است. کتابی را که همگون و مکرّر است (از لحاظ کلمات، جملات و...). از (شنیدن آیات) آن لرزه بر اندام کسانی می‌افتد که از پروردگار خود می‌ترسند، و از آن پس پوست‌هایشان و دل‌هایشان نرم و آماده پذیرش ذکر خدا (قرآن) می‌گردد (و آن را تصدیق و بدان عمل می‌کنند).

طبیعی است قرآنی که دارای بیش از ٦۰۰۰ آیه می‌باشد؛ حروف، کلمات وآیات مشابهی داشته باشد، پس بهتر است حافظ آیات مشابه را به خوبی شناخته تا در هنگام حفظ و بیان آنها دچار إشتباه نگردد.

---

۱. زمر/۲۳.

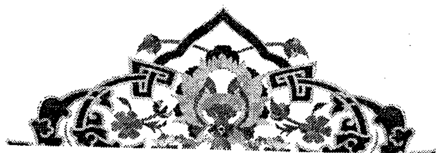
خاتمه

هرچند برای حفظ قرآن هیچ وقت دیر نمی‌باشد، اما کارشناسان این أمر بهترین زمان را برای حفظ ۵ تا ۲۵ سالگی بیان کرده‌أند، زیرا قدرت ذهن برای حفظ در إین سنین بیشتر بوده و إمکان فراموشی نیز کم تر می باشد.

ضرب المثل مشهوری در إین باره می‌گوید: «اَلحِفظُ فِی الصِّغَرِ کَالنَّقشِ فِی الحَجَرِ، وَالحفظُ فی الکِبَرِ کَالنَّقشِ عَلَی المَاءِ» (حفظ در کودکی مانند نقاشی کردن روی سنگ است، وحفظ در بزرگسالی مانند نقاشی بر روی آب است).

ألبته إین بدان معنی نیست که اگر سن بالا رفت دیگر حفظ إمکان پذیر نیست، زیرا افرادی نیز بوده اند که در سن بالا قرآن را حفظ کرده اند.

اما چه بهتر که از إین دوره إستفاده کرده و به بهترین شیوه قرآن راحفظ کنیم و أگر خود نتوانستیم، فرزندان و أطرافیانمان را که درإین دوره قرار دارند به حفظ قرآن تشویق نماییم.

فصل سوم

برنامه ۱۰۰۰ روزه‌ی حفظ

نظر بیشتر کارشناسان حفظ براین است که حدأقل زمان لازم برای حفظ یک سال و حداکثر سه سال می‌باشد.

سعی ما در اینجا بر این بوده است که برنامه تنظیمی خود را به صورت سه ساله ـ یعنی حدأکثر زمان مقرر ـ ارائه نماییم.

توضیحی مختصر پیرامون جدول حفظ

در این برنامه زمان شروع و پایان مشخص می باشد.

برنامه ما برأساس یک برنامه ۱۰۰۰ روزه تنظیم گردیده، که منحصرا لازم نیست در سه سال به پایان رسد، بلکه گاهی بنا به شرایطی إمکان دارد به طول بینجامد.

أکثر کارشناسان حفظ بر این باورند که نمره حفظ نباید از ۲۰ کمتر باشد، أما از نظر ما به مقدار حفظ بستگی دارد، یعنی اگر کسی ۵ صفحه حفظ کرد و در تحویل آن ۲ إشتباه داشت تقریبا حفظش خوب بوده است. اما اگر بیشتر از دو إشتباه داشت باید دوباره حفظ

خود را روان نماید.

سبق نیز از اولین صفحه و یا سوره‌ای که حفظ کرده آغـاز مـی شود و مقدار آن بستگی به أستاد دارد. معمولا مقـدار سـبق تـا سـه جزء حفظ، پنج صفحه و از پنج تا ده جـزء، هفـت صـفحه و از ده جزء به بالا، ده صفحه می باشد.

دور نیز مانند حفظ وسبق برای أستاد خوانده می شود و مناسب است هر هفته أنجام شود. (عده‌ای از مربیان حفظ دو هفته یک بـار و عده‌ای حتی سه هفته یک بار دور را تحویل می گیرند).

أرزشیابی مربوط به دور (مثلا زمانی که یک جزء از محفوظاتش را برای استاد بخواند) به پنج صورت أنجام می گیرد:

عالی (بدون اشتباه)

خیلی خوب (حداکثر دو اشتباه)

خوب (حداکثر چهار اشتباه)

متوسط (حداکثر هشت اشتباه)

ضعیف (بیش از هشت اشتباه)

نام و نام خانوادگی	نام استاد	زمان شروع	جزء	سوره
-	-	۱۳۹۰/۲/۳	۳۰	نبأ

روز و تاریخ	حفظ	اشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
شنبه ۹۰/۲/۳	سوره نبأ	-	۲۰	-	-	-	-
یک شنبه ۹۰/۲/٤	نازعات وعبس	۱	۱۹	نبأ	۲۰	-	-
دوشنبه ۹۰/۲/۵	تکویر إنفطار مطففین	۲	۱۹	نبأ نازعات وعبس	۱۹	-	-
سه شنبه ۹۰/۲/۶	إنشقاق بروج	-	۲۰	عبس تا مطففین	۲۰	-	-
چهارشنبه ۹۰/۲/۷	طارق أعلی	-	۲۰	تکویر تا بروج	۱۸	-	-
پنج شنبه ۹۰/۲/۸	غاشیة	-	۲۰	إنفطار تا أعلی	۱۷	-	-
جمعه ۹۰/۲/۹	-	-	-	-	-	دور کامل	خیلی خوب
شنبه ۹۰/۲/۱۰	فجر بلد	-	۲۰	مطففین تا غاشیه	۲۰	-	-
یک شنبه ۹۰/۲/۱۱	شمس تا تین	۲	۱۸	بروج تا بلد	۲۰	-	-
شه شنبه ۹۰/۲/۱۲	علق تا تکاثر	۱	۱۹	غاشیه تا تین	۱۸	-	-
چهارشنبه ۹۰/۲/۱۳	عصر تا کوثر	۱	۲۰	ضحی تا تکاثر	۱۹	-	-
پنج شنبه ۹۰/۲/۱٤	کافرون تا ناس	-	۲۰	قدر تا کوثر	۱۷	-	-
جمعه ۹۰/۲/۱۵	-	-	-	-	-	دور جزء ۳	عالی

نام و نام خانوادگی	نام استاد	زمان شروع	جزء	سوره

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
۱.							
۲.							
۳.							
۴.							
۵.							
۶.							
۷.							
۸.							
۹.							
۱۰.							
۱۱.							
۱۲.							
۱۳.							
۱۴.							
۱۵.							
۱۶.							
۱۷.							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
۱۸.							
۱۹.							
۲۰.							
۲۱.							
۲۲.							
۲۳.							
۲۴.							
۲۵.							
۲۶.							
۲۷.							
۲۸.							
۲۹.							
۳۰.							
۳۱.							
۳۲.							
۳۳.							
۳۴.							
۳۵.							
۳۶.							
۳۷.							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
.۳۸							
.۳۹							
.۴۰							
.۴۱							
.۴۲							
.۴۳							
.۴۴							
.۴۵							
.۴۶							
.۴۷							
.۴۸							
.۴۹							
.۵۰							
.۵۱							
.۵۲							
.۵۳							
.۵۴							
.۵۵							
.۵۶							
.۵۷							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
۵۸.							
۵۹.							
۶۰.							
۶۱.							
۶۲.							
۶۳.							
۶۴.							
۶۵.							
۶۶.							
۶۷.							
۶۸.							
۶۹.							
۷۰.							
۷۱.							
۷۲.							
۷۳.							
۷۴.							
۷۵.							
۷۶.							
۷۷.							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
۷۸.							
۷۹.							
۸۰.							
۸۱.							
۸۲.							
۸۳.							
۸۴.							
۸۵.							
۸۶.							
۸۷.							
۸۸.							
۸۹.							
۹۰.							
۹۱.							
۹۲.							
۹۳.							
۹۴.							
۹۵.							
۹۶.							
۹۷.							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
۹۸.							
۹۹.							
۱۰۰.							
۱۰۱.							
۱۰۲.							
۱۰۳.							
۱۰۴.							
۱۰۵.							
۱۰۶.							
۱۰۷.							
۱۰۸.							
۱۰۹.							
۱۱۰.							
۱۱۱.							
۱۱۲.							
۱۱۳.							
۱۱۴.							
۱۱۵.							
۱۱۶.							
۱۱۷.							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
۱۱۸.							
۱۱۹.							
۱۲۰.							
۱۲۱.							
۱۲۲.							
۱۲۳.							
۱۲۴.							
۱۲۵.							
۱۲۶.							
۱۲۷.							
۱۲۸.							
۱۲۹.							
۱۳۰.							
۱۳۱.							
۱۳۲.							
۱۳۳.							
۱۳۴.							
۱۳۵.							
۱۳۶.							
۱۳۷.							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
۱۳۸.							
۱۳۹.							
۱۴۰.							
۱۴۱.							
۱۴۲.							
۱۴۳.							
۱۴۴.							
۱۴۵.							
۱۴۶.							
۱۴۷.							
۱۴۸.							
۱۴۹.							
۱۵۰.							
۱۵۱.							
۱۵۲.							
۱۵۳.							
۱۵۴.							
۱۵۵.							
۱۵۶.							
۱۵۷.							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
۱۵۸.							
۱۵۹.							
۱۶۰.							
۱۶۱.							
۱۶۲.							
۱۶۳.							
۱۶۴.							
۱۶۵.							
۱۶۶.							
۱۶۷.							
۱۶۸.							
۱۶۹.							
۱۷۰.							
۱۷۱.							
۱۷۲.							
۱۷۳.							
۱۷۴.							
۱۷۵.							
۱۷۶.							
۱۷۷.							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
.۱۷۸							
.۱۷۹							
.۱۸۰							
.۱۸۱							
.۱۸۲							
.۱۸۳							
.۱۸۴							
.۱۸۵							
.۱۸۶							
.۱۸۷							
.۱۸۸							
.۱۸۹							
.۱۹۰							
.۱۹۱							
.۱۹۲							
.۱۹۳							
.۱۹۴							
.۱۹۵							
.۱۹۶							
.۱۹۷							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
.۱۹۸							
.۱۹۹							
.۲۰۰							
.۲۰۱							
.۲۰۲							
.۲۰۳							
.۲۰۴							
.۲۰۵							
.۲۰۶							
.۲۰۷							
.۲۰۸							
.۲۰۹							
.۲۱۰							
.۲۱۱							
.۲۱۲							
.۲۱۳							
.۲۱۴							
.۲۱۵							
.۲۱۶							
.۲۱۷							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
۲۱۸.							
۲۱۹.							
۲۲۰.							
۲۲۱.							
۲۲۲.							
۲۲۳.							
۲۲۴.							
۲۲۵.							
۲۲۶.							
۲۲۷.							
۲۲۸.							
۲۲۹.							
۲۳۰.							
۲۳۱.							
۲۳۲.							
۲۳۳.							
۲۳۴.							
۲۳۵.							
۲۳۶.							
۲۳۷.							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
.۲۳۸							
.۲۳۹							
.۲۴۰							
.۲۴۱							
.۲۴۲							
.۲۴۳							
.۲۴۴							
.۲۴۵							
.۲۴۶							
.۲۴۷							
.۲۴۸							
.۲۴۹							
.۲۵۰							
.۲۵۱							
.۲۵۲							
.۲۵۳							
.۲۵۴							
.۲۵۵							
.۲۵۶							
.۲۵۷							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
۲۵۸.							
۲۵۹.							
۲۶۰.							
۲۶۱.							
۲۶۲.							
۲۶۳.							
۲۶۴.							
۲۶۵.							
۲۶۶.							
۲۶۷.							
۲۶۸.							
۲۶۹.							
۲۷۰.							
۲۷۱.							
۲۷۲.							
۲۷۳.							
۲۷۴.							
۲۷۵.							
۲۷۶.							
۲۷۷.							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
۲۷۸.							
۲۷۹.							
۲۸۰.							
۲۸۱.							
۲۸۲.							
۲۸۳.							
۲۸۴.							
۲۸۵.							
۲۸۶.							
۲۸۷.							
۲۸۸.							
۲۸۹.							
۲۹۰.							
۲۹۱.							
۲۹۲.							
۲۹۳.							
۲۹۴.							
۲۹۵.							
۲۹۶.							
۲۹۷.							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
.۲۹۸							
.۲۹۹							
.۳۰۰							
.۳۰۱							
.۳۰۲							
.۳۰۳							
.۳۰۴							
.۳۰۵							
.۳۰۶							
.۳۰۷							
.۳۰۸							
.۳۰۹							
.۳۱۰							
.۳۱۱							
.۳۱۲							
.۳۱۳							
.۳۱۴							
.۳۱۵							
.۳۱۶							
.۳۱۷							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
.۳۱۸							
.۳۱۹							
.۳۲۰							
.۳۲۱							
.۳۲۲							
.۳۲۳							
.۳۲۴							
.۳۲۵							
.۳۲۶							
.۳۲۷							
.۳۲۸							
.۳۲۹							
.۳۳۰							
.۳۳۱							
.۳۳۲							
.۳۳۳							
.۳۳۴							
.۳۳۵							
.۳۳۶							
.۳۳۷							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
۳۳۸.							
۳۳۹.							
۳۴۰.							
۳۴۱.							
۳۴۲.							
۳۴۳.							
۳۴۴.							
۳۴۵.							
۳۴۶.							
۳۴۷.							
۳۴۸.							
۳۴۹.							
۳۵۰.							
۳۵۱.							
۳۵۲.							
۳۵۳.							
۳۵۴.							
۳۵۵.							
۳۵۶.							
۳۵۷.							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
.۳۵۸							
.۳۵۹							
.۳۶۰							
.۳۶۱							
.۳۶۲							
.۳۶۳							
.۳۶۴							
.۳۶۵							
.۳۶۶							
.۳۶۷							
.۳۶۸							
.۳۶۹							
.۳۷۰							
.۳۷۱							
.۳۷۲							
.۳۷۳							
.۳۷۴							
.۳۷۵							
.۳۷۶							
.۳۷۷							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
۳۷۸.							
۳۷۹.							
۳۸۰.							
۳۸۱.							
۳۸۲.							
۳۸۳.							
۳۸۴.							
۳۸۵.							
۳۸۶.							
۳۸۷.							
۳۸۸.							
۳۸۹.							
۳۹۰.							
۳۹۱.							
۳۹۲.							
۳۹۳.							
۳۹۴.							
۳۹۵.							
۳۹۶.							
۳۹۷.							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
۳۹۸.							
۳۹۹.							
۴۰۰.							
۴۰۱.							
۴۰۲.							
۴۰۳.							
۴۰۴.							
۴۰۵.							
۴۰۶.							
۴۰۷.							
۴۰۸.							
۴۰۹.							
۴۱۰.							
۴۱۱.							
۴۱۲.							
۴۱۳.							
۴۱۴.							
۴۱۵.							
۴۱۶.							
۴۱۷.							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
.۴۱۸							
.۴۱۹							
.۴۲۰							
.۴۲۱							
.۴۲۲							
.۴۲۳							
.۴۲۴							
.۴۲۵							
.۴۲۶							
.۴۲۷							
.۴۲۸							
.۴۲۹							
.۴۳۰							
.۴۳۱							
.۴۳۲							
.۴۳۳							
.۴۳۴							
.۴۳۵							
.۴۳۶							
.۴۳۷							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
.۴۳۸							
.۴۳۹							
.۴۴۰							
.۴۴۱							
.۴۴۲							
.۴۴۳							
.۴۴۴							
.۴۴۵							
.۴۴۶							
.۴۴۷							
.۴۴۸							
.۴۴۹							
.۴۵۰							
.۴۵۱							
.۴۵۲							
.۴۵۳							
.۴۵۴							
.۴۵۵							
.۴۵۶							
.۴۵۷							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
۴۵۸.							
۴۵۹.							
۴۶۰.							
۴۶۱.							
۴۶۲.							
۴۶۳.							
۴۶۴.							
۴۶۵.							
۴۶۶.							
۴۶۷.							
۴۶۸.							
۴۶۹.							
۴۷۰.							
۴۷۱.							
۴۷۲.							
۴۷۳.							
۴۷۴.							
۴۷۵.							
۴۷۶.							
۴۷۷.							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
۴۷۸.							
۴۷۹.							
۴۸۰.							
۴۸۱.							
۴۸۲.							
۴۸۳.							
۴۸۴.							
۴۸۵.							
۴۸۶.							
۴۸۷.							
۴۸۸.							
۴۸۹.							
۴۹۰.							
۴۹۱.							
۴۹۲.							
۴۹۳.							
۴۹۴.							
۴۹۵.							
۴۹۶.							
۴۹۷.							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
.۴۹۸							
.۴۹۹							
.۵۰۰							
.۵۰۱							
.۵۰۲							
.۵۰۳							
.۵۰۴							
.۵۰۵							
.۵۰۶							
.۵۰۷							
.۵۰۸							
.۵۰۹							
.۵۱۰							
.۵۱۱							
.۵۱۲							
.۵۱۳							
.۵۱۴							
.۵۱۵							
.۵۱۶							
.۵۱۷							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
۵۱۸.							
۵۱۹.							
۵۲۰.							
۵۲۱.							
۵۲۲.							
۵۲۳.							
۵۲۴.							
۵۲۵.							
۵۲۶.							
۵۲۷.							
۵۲۸.							
۵۲۹.							
۵۳۰.							
۵۳۱.							
۵۳۲.							
۵۳۳.							
۵۳۴.							
۵۳۵.							
۵۳۶.							
۵۳۷.							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
۵۳۸.							
۵۳۹.							
۵۴۰.							
۵۴۱.							
۵۴۲.							
۵۴۳.							
۵۴۴.							
۵۴۵.							
۵۴۶.							
۵۴۷.							
۵۴۸.							
۵۴۹.							
۵۵۰.							
۵۵۱.							
۵۵۲.							
۵۵۳.							
۵۵۴.							
۵۵۵.							
۵۵۶.							
۵۵۷.							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
.۵۵۸							
.۵۵۹							
.۵۶۰							
.۵۶۱							
.۵۶۲							
.۵۶۳							
.۵۶۴							
.۵۶۵							
.۵۶۶							
.۵۶۷							
.۵۶۸							
.۵۶۹							
.۵۷۰							
.۵۷۱							
.۵۷۲							
.۵۷۳							
.۵۷۴							
.۵۷۵							
.۵۷۶							
.۵۷۷							

روز و تاریخ	حفظ	اشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
۵۷۸.							
۵۷۹.							
۵۸۰.							
۵۸۱.							
۵۸۲.							
۵۸۳.							
۵۸۴.							
۵۸۵.							
۵۸۶.							
۵۸۷.							
۵۸۸.							
۵۸۹.							
۵۹۰.							
۵۹۱.							
۵۹۲.							
۵۹۳.							
۵۹۴.							
۵۹۵.							
۵۹۶.							
۵۹۷.							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
.۵۹۸							
.۵۹۹							
.۶۰۰							
.۶۰۱							
.۶۰۲							
.۶۰۳							
.۶۰۴							
.۶۰۵							
.۶۰۶							
.۶۰۷							
.۶۰۸							
.۶۰۹							
.۶۱۰							
.۶۱۱							
.۶۱۲							
.۶۱۳							
.۶۱۴							
.۶۱۵							
.۶۱۶							
.۶۱۷							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
.۶۱۸							
.۶۱۹							
.۶۲۰							
.۶۲۱							
.۶۲۲							
.۶۲۳							
.۶۲۴							
.۶۲۵							
.۶۲۶							
.۶۲۷							
.۶۲۸							
.۶۲۹							
.۶۳۰							
.۶۳۱							
.۶۳۲							
.۶۳۳							
.۶۳۴							
.۶۳۵							
.۶۳۶							
.۶۳۷							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
.۶۳۸							
.۶۳۹							
.۶۴۰							
.۶۴۱							
.۶۴۲							
.۶۴۳							
.۶۴۴							
.۶۴۵							
.۶۴۶							
.۶۴۷							
.۶۴۸							
.۶۴۹							
.۶۵۰							
.۶۵۱							
.۶۵۲							
.۶۵۳							
.۶۵۴							
.۶۵۵							
.۶۵۶							
.۶۵۷							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
۶۹۸.							
۶۹۹.							
۷۰۰.							
۷۰۱.							
۷۰۲.							
۷۰۳.							
۷۰۴.							
۷۰۵.							
۷۰۶.							
۷۰۷.							
۷۰۸.							
۷۰۹.							
۷۱۰.							
۷۱۱.							
۷۱۲.							
۷۱۳.							
۷۱۴.							
۷۱۵.							
۷۱۶.							
۷۱۷.							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
.۷۱۸							
.۷۱۹							
.۷۲۰							
.۷۲۱							
.۷۲۲							
.۷۲۳							
.۷۲۴							
.۷۲۵							
.۷۲۶							
.۷۲۷							
.۷۲۸							
.۷۲۹							
.۷۳۰							
.۷۳۱							
.۷۳۲							
.۷۳۳							
.۷۳۴							
.۷۳۵							
.۷۳۶							
.۷۳۷							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
۷۳۸.							
۷۳۹.							
۷۴۰.							
۷۴۱.							
۷۴۲.							
۷۴۳.							
۷۴۴.							
۷۴۵.							
۷۴۶.							
۷۴۷.							
۷۴۸.							
۷۴۹.							
۷۵۰.							
۷۵۱.							
۷۵۲.							
۷۵۳.							
۷۵۴.							
۷۵۵.							
۷۵۶.							
۷۵۷.							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
.۷۵۸							
.۷۵۹							
.۷۶۰							
.۷۶۱							
.۷۶۲							
.۷۶۳							
.۷۶۴							
.۷۶۵							
.۷۶۶							
.۷۶۷							
.۷۶۸							
.۷۶۹							
.۷۷۰							
.۷۷۱							
.۷۷۲							
.۷۷۳							
.۷۷۴							
.۷۷۵							
.۷۷۶							
.۷۷۷							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
۷۷۸.							
۷۷۹.							
۷۸۰.							
۷۸۱.							
۷۸۲.							
۷۸۳.							
۷۸۴.							
۷۸۵.							
۷۸۶.							
۷۸۷.							
۷۸۸.							
۷۸۹.							
۷۹۰.							
۷۹۱.							
۷۹۲.							
۷۹۳.							
۷۹۴.							
۷۹۵.							
۷۹۶.							
۷۹۷.							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
۷۹۸.							
۷۹۹.							
۸۰۰.							
۸۰۱.							
۸۰۲.							
۸۰۳.							
۸۰۴.							
۸۰۵.							
۸۰۶.							
۸۰۷.							
۸۰۸.							
۸۰۹.							
۸۱۰.							
۸۱۱.							
۸۱۲.							
۸۱۳.							
۸۱۴.							
۸۱۵.							
۸۱۶.							
۸۱۷.							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
۸۱۸.							
۸۱۹.							
۸۲۰.							
۸۲۱.							
۸۲۲.							
۸۲۳.							
۸۲۴.							
۸۲۵.							
۸۲۶.							
۸۲۷.							
۸۲۸.							
۸۲۹.							
۸۳۰.							
۸۳۱.							
۸۳۲.							
۸۳۳.							
۸۳۴.							
۸۳۵.							
۸۳۶.							
۸۳۷.							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
۸۳۸.							
۸۳۹.							
۸۴۰.							
۸۴۱.							
۸۴۲.							
۸۴۳.							
۸۴۴.							
۸۴۵.							
۸۴۶.							
۸۴۷.							
۸۴۸.							
۸۴۹.							
۸۵۰.							
۸۵۱.							
۸۵۲.							
۸۵۳.							
۸۵۴.							
۸۵۵.							
۸۵۶.							
۸۵۷.							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
.۸۵۸							
.۸۵۹							
.۸۶۰							
.۸۶۱							
.۸۶۲							
.۸۶۳							
.۸۶۴							
.۸۶۵							
.۸۶۶							
.۸۶۷							
.۸۶۸							
.۸۶۹							
.۸۷۰							
.۸۷۱							
.۸۷۲							
.۸۷۳							
.۸۷۴							
.۸۷۵							
.۸۷۶							
.۸۷۷							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
۸۷۸.							
۸۷۹.							
۸۸۰.							
۸۸۱.							
۸۸۲.							
۸۸۳.							
۸۸۴.							
۸۸۵.							
۸۸۶.							
۸۸۷.							
۸۸۸.							
۸۸۹.							
۸۹۰.							
۸۹۱.							
۸۹۲.							
۸۹۳.							
۸۹۴.							
۸۹۵.							
۸۹۶.							
۸۹۷.							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
۸۹۸.							
۸۹۹.							
۹۰۰.							
۹۰۱.							
۹۰۲.							
۹۰۳.							
۹۰۴.							
۹۰۵.							
۹۰۶.							
۹۰۷.							
۹۰۸.							
۹۰۹.							
۹۱۰.							
۹۱۱.							
۹۱۲.							
۹۱۳.							
۹۱۴.							
۹۱۵.							
۹۱۶.							
۹۱۷.							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
.۹۱۸							
.۹۱۹							
.۹۲۰							
.۹۲۱							
.۹۲۲							
.۹۲۳							
.۹۲۴							
.۹۲۵							
.۹۲۶							
.۹۲۷							
.۹۲۸							
.۹۲۹							
.۹۳۰							
.۹۳۱							
.۹۳۲							
.۹۳۳							
.۹۳۴							
.۹۳۵							
.۹۳۶							
.۹۳۷							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
.۹۳۸							
.۹۳۹							
.۹۴۰							
.۹۴۱							
.۹۴۲							
.۹۴۳							
.۹۴۴							
.۹۴۵							
.۹۴۶							
.۹۴۷							
.۹۴۸							
.۹۴۹							
.۹۵۰							
.۹۵۱							
.۹۵۲							
.۹۵۳							
.۹۵۴							
.۹۵۵							
.۹۵۶							
.۹۵۷							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
۹۵۸.							
۹۵۹.							
۹۶۰.							
۹۶۱.							
۹۶۲.							
۹۶۳.							
۹۶۴.							
۹۶۵.							
۹۶۶.							
۹۶۷.							
۹۶۸.							
۹۶۹.							
۹۷۰.							
۹۷۱.							
۹۷۲.							
۹۷۳.							
۹۷۴.							
۹۷۵.							
۹۷۶.							
۹۷۷.							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
.۹۷۸							
.۹۷۹							
.۹۸۰							
.۹۸۱							
.۹۸۲							
.۹۸۳							
.۹۸۴							
.۹۸۵							
.۹۸۶							
.۹۸۷							
.۹۸۸							
.۹۸۹							
.۹۹۰							
.۹۹۱							
.۹۹۲							
.۹۹۳							
.۹۹۴							
.۹۹۵							
.۹۹۶							
.۹۹۷							

روز و تاریخ	حفظ	إشتباه	نمره	سبق	نمره	دور	ارزشیابی
۹۹۸.							
۹۹۹.							
۱۰۰۰.							
۱۰۰۱.							
۱۰۰۲.							
۱۰۰۳.							
۱۰۰۴.							
۱۰۰۵.							
۱۰۰۶.							
۱۰۰۷.							
۱۰۰۸.							
۱۰۰۹.							
۱۰۱۰.							
۱۰۱۱.							
۱۰۱۲.							
۱۰۱۳.							
۱۰۱۴.							
۱۰۱۵.							
۱۰۱۶.							
۱۰۱۷.							

منابع و مأخذ

۱. التبیان فی آداب حملة القرآن(نووی).

۲. القواعد الذهبیة فی حفظ القرآن و تدبره.

۳. أسهل طریق لحفظ کتاب الله.

۴. تقویم تعلیم القرآن و حفظه.

۵. راهنمای حفظ نصیر أحمَد یوسفی.

۶. روزشمار حفظ قرآن.

۷. اسماءِ حسنی (ناصر سبحانی).

۸. تفسیر نور (خرمدل).

۹. تفسیر فی ظلال القرآن.

۱۰. نواقض الإیمان.